

Uido Truija

Meresoolased huuled

Kolmas raamat

2010

Uido Truija
Meresoolased huuled. Kolmas raamat

ISBN 978-9985-9852-8-1 (kogu teos)

ISBN 978-9949-9000-6-0 (3. raamat)

Autoriõigus 2010: Uido Truija ja Promeno OÜ

Toimetaja Anne-Mari Alver

Kujundaja Lea Sõmer

Küljendaja Kadri Põlm

*Meri! Mu laevuke on sinu tahte vallas,
tuuletiivul kaugeneb mu armas kodukallas,
hinge täidab rännulust; süda ihkab meretuult ja vabadust,
kuid selles ilmas eales ei unusta ma sooja koduust.*

Esimene peatükk

1806. aasta augusti ilmad olid Ameerika kagurannikul erakordselt muutlikud. Mehhiko lahel kogus hoogu orkaan, mis aina tugevnes ja liikus maismaa suunas. Rannikule sööstvad lained kohtusid Mississippi deltas jõeveega ja peatasid selle voolu; veetase üha tõusis ja asus jõeäärsetele aladele laiali valguma.

Looduses valitses läheneva katastroofi eelaimus. Metsloomad põgenesid läheneva üleujutuse eest; rotid, hiired ja nirgid ronisid oma urgudest välja ja visklesid suures ärevuses edasi-tagasi. Vettinud pinnasest ilmusid vihmaussid ja katsid paksu kihina maapinna; sipelgad sagisid meeletult oma pesal, rohutirtsud suundusid parvedena sisemaale. Öökullid, rähnid ja vainukäod lendlesid salkadena taeva all, laskusid aeg-ajalt puudele ning tõid kuuldavale kaeblikke häälightsusi. Toonekured tõusid pesadelt lendu ja tiirlesid ärevalt häälightsedes õhus.

New Orleansi elanikud võitlesid meeletult madude ja sisalikega, kes kogunesid suurte kobaratena majade treppidele, tungisid tubadesse, rõdudele ja isegi majade katustele. Koduloomad ja -linnud olid paanikas. Kõikjal kostus sigade ruigamist, lehmade ammumist ja lammaste ärevat määgimist; koerad ulgusid ja kiunusid meeletult. Haned kaagutasid ja rabelsid tarandikes, püüdes meeletult vabadusse pääseda. Kassid istusid koos madudega majade katustel.

Möödus vähem kui ööpäev, ja märatsev tsüklon jõudis New Orleansi kohale. Enneolematult tugev vihmasedu mattis endasse kogu linna; taevast tuli lausvett, mis sarnanes pigem viimsepäeva veeuputusega. Mississippi jõesuudmesse jõudnud orkaan asus räsima linna; tuule kiirus ligines kahesajale kilomeetrile tunnis. Kohutavalt kõrged lained ja meeletu tuul rebisid lahti ankrus seisvad laevad, paisates neid justkui puupilpaid kaldale. Paljud laevad uppusid koos meeskonnaga või purunesid sadamasse tormanud hiigellainetes. New Orleansis lammutasid tuulepöörised sadu maju, paljudelt majadelt kergitas tormituul katused ja kandis need enam kui poole kilomeetri kaugusele.

Järgmisel päeval algas see, mida olid maod ja kogu loodus ette kuulutanud – veeuputus. Linnatänavatele tormasid vetevood, mis valgusid kiiresti laiali üle kogu linna, jättes enda alla matmata ainult üksikud kõrgemad

kohad. Elanikud otsisid pääsu majade ülakorrustel, upitasid ülespoole koduloomi ja majakraami. Kaupluste ja ladude omanikud rabelesid meeletult, üritades oma varandust päästa.

Mitte keegi ei teadnud, kaua torm kestab ja kui kõrgele veetase tõuseb. Õnneks neljandal päeval muutis tormituul äkitselt suunda ja tormas uue ohvri, Uus-Inglismaa kallale. Vesi linnas hakkas pikkamisi alanema. Seekord oli New Orleans siiski suurest uputusest pääsenud, aga keegi ei teadnud, millal saabub järgmine linna uputav torm ja kui tugev see saab olema.

Samal ajal, kui New Orleansi linna räsib kohutav orkaan ja uputasid vetevood, oli Ameerika idarannikul juba nädalaid valitsenud kõrgrõhuala. Päike kõrvetas armutult, taevas oli täiesti selge, õhk liikumatu. Kogu Uus-Inglismaal püsisid erakordselt soojad ja lämbed ilmad; enam kui kolm nädalat ei olnud sadanud tilkagi vihma. Siin-seal puhkesid üksikud väikesed metsatulekahjud, mis elanike poolt kiiresti kustutati.

Augusti lõpul hakkas puhuma kuiv tugev läänetuul, mis paisus kiiresti tormiks, kuid miski ei ennustanud kohutavat katastroofi. Väikese Norwichi asula elanikud valmistusid öö hakul rahulikult puhkama heitma, sest taolisi äkitselt puhkenud kuivi torme oli esinenud ka varem. Pisut enne kella kümnet kuuldus lääne suunast, asulat ümbritseva metsa tagant, üha tugevnevad mühinat ja praginat, mis täitis elanike südame hirmu- ja õudustundega. Õhtutaeva pilved hõõgusid punakalt, ootamatult sööstis asulale tulemeri. Tuli levis orkaanina mööda latvu, kust langesid maapinnale tohutud keerlevad tuleleegid.

Norwich hävis tulemõllus täielikult. Inimesed, kes tulikuuma õhku sisse hingasid, langesid surnult maha. Mõnedel hukkunutel polnud põletushaavu, kuid enamikust ohvritest jäid järele ainult söestunud luud. Mitme kilomeetri laiune tulelõõm levis kümnete kilomeetrite kaugusele ida suunas – kogu ala oli metsasalude ja võsaga kaetud tohutu looduslik heinamaa, mis oli kõrvetava päikese all muutunud kuivaks nagu takk. Leegid liikusid võsarahus edasi kiiremini kui galopeeriv hobune, muutes kõik ettejääva tulemerekseks.

Mööda Pennsylvania teed olid juba nädalaid liikunud lääne poole sajad riidest kattedega härjavankrid, hoides suunda Chicago asulale, mis oli peale St. Louisi põhiliseks Ameerika lääneväravaks. Inimesi ja loomi vaevas põrgupalavus ja meeletu janu, juba mitmendat päeva ei olnud teelised kohanud väiksematki veekogu, allikat või kaevu.

Logisevatel härjavankritel tukkusid naised ja lapsed, kveekerid, puritaanid ja iiri katoliiklased. Vankrite kõrval astuvate ja härgi nüpeldavate meeste suust võis kuulda saksa-, inglise- ja rootsikeelset vandumist ja palveid. Euroopast saabus üha uusi ja uusi purjekaid maanäljaste inimestega, kes lootsid isiklikule maatükile, mis oli alles soe indiaanlaste laagritule tuha all hõõguvatest sütest.

Ehapuna valgustas läänekaart, härjavankrid liikusid veel viimaseid miile, et siis pimeduse saabudes tähistaeva all metsatuka ääres ööbima jääda. Väsinud härjad sammusid apaatselt, mehed vankrite kõrval astusid vaikides, aeg-ajalt libistades peopesaga üle kuumast tuulest ja janust pragunenud huulte. Äkitselt kostus metsasalu tagant praginat. Tulelont sööstis üle metsa ja mattis teelised enne, kui nad suutsid õnnetust märgatagi. Mõne hetkega olid teel maas tohtus kuumuses lämbunud härjad läbisegi inimestega; härjavankrite söestunud puldankatete all lebasid surmaeelses embuses üksteisest kinnihaaranud emad ja lapsed.

Laia maa-ala haarav tulemõll liikus edasi ida poole ja jõudis tihedamalt asustatud piirkonda. Farmid, saekaatrid ja väikesed vabrikud põlesid maani maha. Leekides hukkus sadu inimesi. Ühes külas üritasid inimesed ennast päästa kaevu hüppamisega. Pärast tulekahju leiti kaevust kümneid laipu; osa ohvritest oli uppunud, osa surnuks kukkunud. Mõned püüdsid ratsahobusega põgeneda, kuid tuli kihutas 160 km/h ning neelas nad õige pea. Ühe farmi perekond otsis kaitset oma maja juures olevast veepaagist, kükitades peaaegu keemispunktini kuumenenud vees, sellal kui tuli väljas möllas. Kohaliku kooli juhataja märkas ohtu õigeaegselt ja see päästis laste elu. Ta kogus kõik lapsed telliskividest ehitatud koolimaja klassiruumi, kattis tekkidega, tassis ämbriga vett ja kastis lapsed märjaks. Jõeäärsed külad kadusid öösel peale tormanud leekidesse; majade elanikud põgenesid midagi kaasa võtmata vette, jättes majad tuleroaks.

Õnnetusest ei jäänud puutumata ka Rhode Island. Kõrgrõhuala oli tema kohale seisma jäänud, kogu loodus oli justkui tardunud. Õhtuti, päikeseloojangul, võis jõeäärsetel aasadel näha silmipimestavalt eredaid 10-20 cm läbimõõduga tulekerasid. Keraväljud tekkisid ootamatult, liikusid aeglaselt ja hüpeldes ning vihaselt sisisesdes jõekaldal kasvava kõrge rohu kohal, ja kadusid äkitselt heleda plaksatusega, justkui poleks neid olnudki.

Augusti lõpul saabus läänest lisaks teine kõrgrõhuline. Ilm muutus järsult. Esialgu tõusis kerge tuul ja taevasse ilmusid valged pilverünkad, seejärel kerkis silmapiirile mustjassinine pilv. Tuulest aetud valged pilved

lähenesid talle ülalt. Tume pilv kasvas ning kattis vähehaaval kogu taevavölvi. Ta alumine osa kumas punaka värvusega ning valgus aeglaselt laiali, tema kohal aga ilutsesid alles kokku kuhjunud valged pilved. Lõpuks tumenesid ka need. Hämarus kattis Rhode Islandi. Puhus jahe tuul. Langesid mõned jämedad vihmapiisad. Kuskilt kaugelt kuuldus ähvardav kõmin. Äkitselt lõhestas tuline nool musta pilve, valgustas hetkeks taevast ja kustus. Otsekohe kõlas tugev kõuekärगतus, kõmises kaua, ja viimaks vaikis, kuid siis sähvatas jälle pilvest välk – ning äike algas. Välgud sähvisid üksteise järel, lõhestades tumedat taevast. Nad lähtusid korraga mitmest kohast; ristusid ja looklesid madudena keset musti äikesepilvi, kattes pilved heleda valguse voogudega; mõned mitmeharulised välgud sähvatasid puudesse ja maapinnale.

Kõu mürises lakkamatult: kärगतus järgnes kärगतusele, liitudes kõminaks, mis laienes, täitis õhku, vaikis ja algas uuesti. Rebestunud pilvedest valas vihma. Aga polnud möödas veel tundi, kui äike oli juba kaugel. Ta märatses kümme-viisteist kilomeetrit eemal; välkude kuma oli veel näha, kuid kõuekärगतused kostsid vaid nõrga kõminana.

Taevast selgines ruttu. Õhus oli tunda meeldivat värskest. Lämmatavat kuumust poleks justkui olnudki. Aga siis kogunesid Rhode Islandi kohale uuesti rasked mustad pilved ja peagi vallandus erakordselt tihe rahesadu, kusjuures raheterade läbimõõt oli enam kui viis sentimeetrit. Ligi pool tundi kestnud rahesadu kattis maapinna tiheda valgeteralise vaibaga. Paljudel majadel oli rahe purustanud aknaklaasid, tomatipeenardel lebasid tomatid poris, püsti olid jäänud ainult ilma lehtede ja viljadeta varred, juba peaaegu valminud viinamarjakobarad lebasid püdel massina maas. Kõik viljad, mis kasvasid maas, puus või põõsastel, olid hävinenud. Rahe poolt raagu rebitud puud tekitasid inimeste hinges ängistust ja hirmu.

Aga äsjamöödunud kohutav äike ja enneolematult tihe rahesadu olid alles õuduse ettekuulutajad.

Kaptenleitnant Georg Kruze ja Tiedemanni Mereakadeemia direktor admiral Tiedemann seisid akadeemia klassiruumis baromeetri ees ja jälgisid selle osuti langemist. Leitnant John Smith oli kummardunud kaardi kohale ja joonistas sellele orkaani liikumise teekonda. Pootsman Tom seisis vaikides kõrval, oodates korraldusi. Kõigi südameid täitis ärevus ja kohutava katastroofi eelaimus.

Admiral Tiedemann, kuigi oli mereasjanduse teoreetik ja polnud päevagi veetnud kaptenisillal, mõistis olukorra kogu tõsidust. Admiral pöördus oma väimehe poole ning lausus kindlal ja käskival toonil:

“Georg! Rhode Islandit ähvardab möödapääsmatult tsüklon, mis toob endaga kaasa kohutava jõuga randa paiskuvaid murdlaineid ja rannaala veetaseme tõusu; orkaan asub tegema oma hävitustööd. Marie lastega, kogu Rhode Islandi rannikuala elanikkond peab viivitamatult lahkuma, põgenema rannast eemale kõrgematele aladele.” Admiral Tiedemanni sõnad olid resoluutsed, justkui oleks ta seisnud sõjalaevade eskaadri lipulaeval.

Kaptenleitnant Georg Kruze, mitte kaheldes oma äiapapa teadmistes, asus koheselt jagama olukorrale kohaseid juhiseid: “Pootsman Tom! Sina annad hoiatuse kõigile rannikuala hurtsikute elanikele; lahkugu rannalt nii kiiresti kui jalad võtavad. Leitnant John! Sina teavitad lähenevast ohust pritsumehi; tuletõrjujad osutagu elanikele abi ja olgu valmis päästetöödeks ning tulekahjude kustutamiseks.”

Vana mereasjanduse teoreetik admiral Tiedemann ei eksinud.

Rhode Islandist lõunas ja põhjas paiknesid kaks kõrgrõhuala, Atlandi ookeanil, Uus-Inglismaa ranniku lähedal tekkinud orkaanile oli jäänud ainult kitsas madalrõhupiirkond, mis viis otse Rhode Islandile. Tohtu keerlev õhumass kihutas mööda seda õhukoridori ebatavalise kiirusega, saavutas varsti sada viiskümmend ja ajuti isegi kiiruse kakssada kilomeetrit tunnis. Tsüklon sööstis Rhode Islandi tihedalt asustatud aladele ning alustas hävitustööd, lõigates välismaailmast ära sadu tuhandeid inimesi.

Rhode Islandi rannikule paiskusid kuni kümne meetri kõrgused lained. Elanikud kiirustasid rannale, et imetleda tohutuid murdlaineid. Veel ei aimatud hädaohtu. Varasel päraselõunal tugevnes torm veelgi, rebis majadelt katuseid ja paiskas ümber tõllad. Inimesed asusid paanikas põgenema. Paljud hukkusid raginal maha kukkuvate katuste all, paljud said õhus lendlevatest lautükkidest ja katusekividest raskeid vigastusi.

Võimas veemassiiv paiskus Rhode Islandi lahte, pühkis minema majaka, uputas kümneid ankrus seisvaid laevu, pilbastas sadu kalapaate ja sööstis linnatänavatele. Hiidlained murdsid läbi sadamamuulide, purustasid sillad ja paiskasid kaldale laevu.

Inimesed tormasid vee eest pääsu otsides ülakorrustele ja ronisid majade katustele, kuid orkaan ei säästnud neidki – palju maju uhuti merre. Tormist terveks jäänud majade elanikud laskisid ülakorrustelt alla köisi ja linadest kokku põimitud päästenööre, et vees ulpivaid inimesi päästa.

Siin ja seal puhkesid tulekahud ning tugevad tuuleilid puhusid leeke majalt majale. Kohati olid majad justkui hiigelluuaga hunnikusse pühitud, nende vahel lebasid puud otsekui tuletikud. Jalakad, mis seni olid kaunistanud peatänavat, kiskus tormituul koos juurtega maast välja ja kandis mööda tänavat laiali. Orkaan paiskas ümber kirikutorni, mis tungis kukkudes läbi kirikukatuse.

Rhode Islandil tõusis vesi seitsme meetri kõrgusele. Rannikul pühkisid lained vundamendilt sadu maju ning paljudes kohtades muutis rannajoon oma kuju. Need, kes olid alles hiljuti ostnud kalleid ja kauneid mereäärseid maatükke, pidid pärast tormi oma kurvastuseks tõdema, et meri oli nende maatüki minema uhtunud.

Orkaanist ei jäänud puutumata ka Tiedemanni Mereakadeemia puitehitis. Kohutav tuulepööris ja peale sööstvad hiigellained kergitasid maja vundamendilt lahti, veevool kandis seda edasi ja põrgatas vastu kivimaju, kuni ehitisest jäid järele ainult üksikud veemöllus hulpivad palgid.

Murest murtud admiral Tiedemann jälgis ahastusega oma elutöö hävingut, samas muretses väimees Georgi pärast, kes koos leitnant Johni ja pootsman Tomiga sõudsid paatides, päästes inimesi ja koeri.

Õudust tekitava kumaga põlesid ööpimeduses paljud hooned, nende ümber vees rabelesid palgijuppidel inimesed, hüüdes appi. Leitnant Johnile tundus, justkui oleks ta jälle inimesi ja koeri päästmas Sitka saarel, kus aastaid tagasi olid indiaanlased tunginud kallale vene asulale ja selle põlema pistnud. Aga seekord oli olukord siiski erinev – siin võitlesid inimesed loodusjõududega; Sitka saarel olid indiaanlased sooritanud meeletliku rünnaku, et kaitsta võõramaalaste eest oma igipõliseid elupaiku.

Admiral Tiedemann ei jäänud oma hädas siiski üksi. Ameerika Ühendriikide valitsuse ja isiklikult president Thomas Jeffersoni toel, kes ei olnud unustanud kaptenleitnant Georg Kruze edukaid missioone, asuti Ühendriikide mereväehvitseri ettevalmistavat Tiedemanni Mereakadeemiat uuesti üles ehitama. Peagi kõrgus kolmekorruseline ja kuue sambaga mereakadeemia valge kivihoone Rhode Islandi mäenõlval, ümbritsetuna apelsinipuudest ja erkkollaste õitega hurmavalt lõhnavatest akaatsiapõõsastest. Majaesisele väljakule püstitatud mastis lehvis Tiedemanni Mereakadeemia taevasinine, kahe valge ristamisi ankruga vimpel.